

ІСТОРИОГРАФІЯ, ГЕРАЛЬДИКА, СФРАГІСТИКА, НУМІЗМАТИКА

УДК 902(477)(092)

Віталій Гуцал,
кандидат історичних наук, доцент кафедри археології,
спеціальних історичних і правознавчих дисциплін
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ, КОЛЕГУ, ДРУГА (ДО 75-РІЧЧЯ ВАЛЕРІЯ ПИЛИПОВИЧА МЕГЕЯ)

У статті акцентується увага на вивченні життєвого шляху подільського археолога, історика, краєзнавця, відданого своїй справі науковця, невтомного педагога та просто прекрасної людини Валерія Пилиповича Мегея. Називаються основні дослідницькі проекти з вивчення Придністровських старожитностей, в яких він брав участь. Наголошується на значному вкладі дослідника в становлення та розвиток археологічних експедицій Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.

Ключові слова: В. Мегей, археологія, дослідження, пам'ятка.

Свій 75-річний ювілей у цьому році відзначив відомий подільський археолог, історик, краєзнавець завідувач науково-дослідної лабораторії археології Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка Валерій Пилипович Мегей. Це той час, коли людина аналізує та підсумовує зроблене, розуміє, що не вдалося й де ще потрібно докладити зусиль, аби реалізувати той потенціал, який заклали батьки і розвинули вчителі.

Тож, перш ніж говорити про його успіхи та перемоги, невдачі та поразки варто розпочати свій екскурс із сім'ї, адже саме в родинних колах закладаються основи виховання та формування особистості, передаються трудові навички та життєвий досвід, духовні цінності та національні традиції. Як одна з інститутів суспільства кожна окрема сім'я по-своєму реагує на різні виклики, розвивається й видозмінюється відповідно до громадських потреб. Вона є основним джерелом людських чеснот таких, як: повага, любов, жертвність – те, на чому будується суспільство та без чого не може існувати людина.

Показовою є історія родини Мегеїв, яка на перший погляд мало чим відрізняється від тисяч українських сімей, яких спочатку царська, а згодом радянська Росія намагалися розкидати по безкрайніх просторах імперії, асимілювати й укінець використати в якості цементуючої скріпи своєї колоніальної політики.

Мати В. Мегея – Клочко Марфа Костантинівна (1913 р./н.) побачила світ у с. Володимирівка Партизанського району Приморського краю, куди ще в кінці XIX ст. осиротілим юнаком у пошуках кращої долі переїхав з України її батько Костянтин Клочко (1882 р./н.). Важка праця та споконвічне бажання українця бути господарем на своїй землі дозволили йому за деякий час міцно стати на ноги, розбудувати власне господарство, одружитися та виростити п'ятеро дітей: Поліну, Марфу, Степаниду, Ольгу та Миколу. Проте таке благополуччя тривало недовго. Револьюція та громадянська війна, а далі переможна хода радянської влади зруйнувала звичний стиль життя. У 1937 р. заможну родину було оголошено куркулями, діда арештували та вислали до Сибіру, а дружину з дітьми та почасти вже онуками депортували до Красноярська, а згодом до Кіровобаду. З початком Другої світової війни в місті був розгорнутий тиловий шпиталь, у якому восени 1941 р. після важкого поранення, отриманого в Криму, проходив лікування батько Пилип Іванович Мегей (1911 р./н.), родом з с. Авдіївка Сосницького району Чернігівської області. Варто відзначити, що

незважаючи на відносно короткий термін участі в бойових діях, він (командир гарматного підрозділу) зумів проявити надзвичайну хоробрість, за що був нагороджений медаллю «За відвагу», орденами Червоної Зірки та Вітчизняної війни I ступеня. Після госпітально через інвалідність його було комісовано та працевлаштовано експедитором у відділення місцевої пошти, де на той час працювала Марфа Ключко. Жінка сама виховувала доньку Раю, тож ветеран всіляко допомагав їм. Приязні стосунки незабаром переросли в закоханість, а згодом і до утворення нової сім'ї.

Батько Мегеї Пилип Іванович та інші зяті – військові льотчики Морозов Степан Андрійович та Оленчук Трофим Леонідович – неодноразово зверталися в різні інстанції з проханням переглянути справу репресованого тестя. Невідомо, чи з огляду на їх клопотання, чи з інших причин, але дідуся на початку 1940-х рр. звільнили з ув'язнення, та рідні про це довідалися лише в 1945 р. За переказами співкамерників, Костянтин Ключко, знесилений тюремним побутом, ледь ступивши за ворота буцегарні, помер від серцевого нападу, не впоравшись із надмірними емоціями. Його могила назавжди загубилася серед тисяч подібних надгробків на таборному цвинтарі. У кінці 80-х рр. з настанням горбачовської перебудови діда та інших односельців було реабілітовано, про що з'явилася публікація в місцевій газеті (б.а. Доброе имя 1989).

Після закінчення війни вся велика родина знову повернулася до Приморського краю, але під впливом певних обставин спочатку чоловіка тітки Ольги Степана Морозова – полковника авіації – перевели в 1946 р. до Таллінна, у 1947 р. на Чернівецьчину перевели чоловіка тітки Степаніди майора авіації Трофима Оленчука, а у 1948 р. до Хотина переїхала й сім'я Мегеїв. На той час у них уже з'явився син Григорій (1946 р./н.), а після переїзду в Україну 20 лютого 1949 р. народився Валерій. Природа сповна обдарувала його талантами: невтомність і працьовитість, творчість і мистецький хист, чудова пам'ять і здатність до аналізу, помножені на доброзичливість, порядність, толерантність та неймовірну скромність, таким постає перед нами у свої 75 ювіляр.

Валерія Пилиповича Мегея добре знають не лише в Кам'янець-Подільському національному університеті, але й у регіональному осередку краєзнавців та пам'яткоохоронців. Адже із 75 років, прожитих ним, на цей час понад 50 пов'язані з дослідженням старожитностей Подністров'я. І не дивно, адже свій життєвий шлях він розпочав у середовищі історичного міста, просякнутаго старовинними переказами й легендами, і, відповідно, його дитяча уява намагалася віднайти їх підтвердження в залишках давніх поселень та навколишніх урвищах, мурах Хотинської фортеці та незвіданих підземеллях. З часом накопичувалася доказова база таких «досліджень» – уламки кременя та керамічного посуду, чудернацькі ковані цвяхи та свинцеві кулі тощо. Окремої уваги варті спогади ювіляра про знахідку, яка могла б вразити багатьох археологів. Гостюючи в 50-х рр. у сестри в с. Рашків, хлопчина на схилі сусіднього городу віднайшов важкий металевий гребінь, прикрашений скульптурною групою, що зображувала битву кінного та двох піших воїнів, екіпірованих чудернацькими обладунками та зброєю. Батальна сцена, звичайно, вражала, але післявоєнна практичність, а разом із нею й дитяча безпосередність змусили повернути речі її первісне ужиткове призначення: подарував тітці, у якої проживав. Лише згодом, захопившись в інституті давньою історією, Валерій зрозумів, що в його руках була фактично точна бронзова копія знаменитого золотого гребеня з кургану Солоха. Усі намагання ще раз побачити свою знахідку розбивалися поясненням – «не знаю... загубився». Проте неповторні дністровські ландшафти приховували не лише історичні скарби, але й небезпечні дарунки. Необачний рух – і вибухова хвиля розкидала товариство в різні боки. Як наслідок, один із товаришів загинув, ще один зазнав поранень, Валерій втратив око. Тривале лікування, реабілітація, для дев'ятирічного хлопчика життя здавалося закінченим. Лише неймовірним зусиллям він зумів пережити цю трагедію.

На сьогодні В. Мегеї із великою вдячністю й теплотою згадує своїх вчителів: П. В. Мамчур, Д. В. Товчигречку, О. О. Нікшич, М. В. Чірво, В. І. Тиричука, А. Ф. Перекоса та ін., які підтримували, направляли й допомагали в ті непрості роки його навчання в Хотинській середній школі № 5. Як всебічно розвинена дитина, Валерій проявляв себе в різноманітних сферах – займався в художньому гуртку під керівництвом В. В. Павловського, відвідував легкоатлетичну секцію під керівництвом тренерів Л. А. Винярського та І. І. Ускова. Неодноразово, виступаючи на шкільних, районних та обласних змаганнях і здобуваючи призові місця, відзначався різноманітними грамотами й дипломами. Окрилений спортивними досягненнями, після закінчення школи у 1966 р. він вирішив вступати на фізкультурний факультет Кам'янець-Подільського педінституту, але оскільки в той рік у школах відбулося одразу два випуски – одинадцятого та десятого класів, то відпо-

відно конкурс серед абітурієнтів становив 7 чоловік на місце, тож до омріяного навчання йому не вистачило 1 балу.

Невдала вступна компанія змусила юнака спробувати себе автослюсарем у Хотинському авто-транспортному підприємстві № 2503, де він працював упродовж 1966–1970 рр. Виконуючи належно покладені на нього обов'язки, Валерій за короткий час зумів зарекомендувати себе відповідальним і зразковим робітником, і, як наслідок, був нагороджений адміністрацією медаллю «За сумлінну працю», що для молодого людини було досить незвично.

У 1970 р. В. Мегей зробив ще одну спробу вступити до Кам'янець-Подільського педінституту, цього разу вже ніщо не завадило йому здійснити свою мрію стати студентом фізкультурного факультету зі спеціалізацією «Легка атлетика» (займався у відомих тренерів В. О. Жабенка та Б. Е. Одинцова). Як серйозний та наполегливий студент, він швидко завоював повагу в однокурсників та був обраний старостою групи, а в 1972 р. за проявлену ініціативу та творчий підхід до праці його обрали комісаром будівельного загону «Бригантина-72».

Специфіка навчання вимагала посилених тренувань та участі в різноманітних змаганнях, на яких, треба віддати належне, він завжди виборював призові місця. Проте в 1972 р., перебуваючи уже на III курсі, Валерій за наполегливих рекомендацій лікарів змушений був відмовитися від надмірних навантажень, а відтак змінити напрям навчання, оскільки діалося взнаки отримане поранення. Довгих вагань не було, адже саме історія приваблювала його з дитинства. В короткий термін він із легкістю здав різницю з 8 предметів і перевівся на другий курс історичного факультету. Проте й спортивна кар'єра на цьому не завершилася, користуючись нагодою, Валерій з радістю підсилював команду інституту в змагання першості України серед педагогічних вишів (не фізкультурних факультетів) із легкої атлетики. І не дарма, в особистому заліку він посів II місце, підтягнувши в такий спосіб команду Кам'янець-Подільського інституту на IV місце з поміж 28 учасників. Подібного успіху не було ні до цього, ні після. Ця перемога була вписана червоною стрічкою в історію вишу, а його керівництво зустрічало переможців на залізничному вокзалі з духовим оркестром.

За короткий час до спортивних перемог добавилися й навчальні та наукові звершення. Потрапивши в середовище істориків, він одразу долучився до студентського наукового товариства, посилено студіював археологічні дисципліни, брав участь у польових експедиціях, а за їх результатами неодноразово виступав на щорічних студентських наукових конференціях. Зокрема в 1975 р. з доповіддю «Житла Рудковецького городища» доповідав на регіональній конференції у м. Кишиневі, за що був нагороджений організаторами почесною грамотою (Гуцал 2019, с. 66). У цьому ж році під керівництвом І. Винокура на відмінно захистив дипломну роботу «Городище скіфського часу в с. Рудківці».

Після закінчення навчання В. Мегей одружився, і уже в новому статусі відправився за направленням на роботу в Херсонську область до смт. Верхній Рогачик. Педагогічну діяльність він розпочав з організації шкільного археологічного гуртка, у рамках якого проводив з учнями розвідки околиць селища на предмет виявлення археологічних старожитностей, організовував цікаві екскурсії та поїздки. Найбільше школярів вразили відвідини археологічної експедиції, яка займалася розкопками скіфського кургану в с. Гюнівка Василівського району Запорізької області. Під час цієї екскурсії, фахові археологи Ю. Болтрик і В. Отрощенко ознайомили гуртківців з історією дослідження, виявленим інвентарем, прикрасами тощо.

Захоплення В. Мегея археологією передалося дітям, і вони спільно розпочали облаштовувати шкільний музей. Про молодого вчителя заговорили в місцевому відділі освіти, а незабаром, відчуваючи нестачу кваліфікованих археологів, про нього згадали в Кам'янець-Подільському педінституті. Тож завідувач кафедри історії СРСР та УРСР І. Винокур та ректор А. Копилов у 1977 р. запросили Валерія на посаду старшого лаборанта археологічної лабораторії (б.а. 2009). Заради реалізації цього плану керівництво вишу було змушене звернутися до міністерства. У 1980 р. В. Мегею доручили паралельно працювати асистентом кафедри та проводити семінарські заняття з давньої історії та археології, а з 1989 р. запропонували очолити археологічну лабораторію (Гуцал 2019, с. 84). До його обов'язків входила безпосередня робота з членами археологічного гуртка, консультування з приводу виступів на Всеукраїнських і Міжнародних наукових конференціях, написання курсових і дипломних проектів тощо. Та головним завданням була все-таки підготовка до проведення навчальної археологічної практики, що власне виражалося в налагодженні польового стаціонару, забезпечення не лише задовільних житлово-побутових умов, але й відповідного морально-психологічного клімату.

Враховуючи, що практика завжди відбувалася в межах наукової експедиції, то на В. Мегея покладалися обов'язки керівника окремих дослідних загонів, крім цього він мав здійснювати фотографічну, топографічну та креслярську фіксації розкопаних об'єктів тощо. Після завершення польового сезону розпочиналася камеральна робота, реставрація та музеєфікації археологічних знахідок із подальшою їх передачею до музейних фондів (Мегей, Гуцал 2006).

Вроджена майстровитість та невпинне бажання бути корисним не могли залишити В. Мегея осторонь облаштування навчального корпусу історичного факультету, зокрема шкільних кабінетів наочних посібників, археології, історії, археологічної лабораторії тощо. Крім цього, набутий досвід автослюсаря дозволив, ще з студентських років, взяти на себе обслуговування експедиційної машини ГАЗ 69. Він займався не лише щорічним техоглядом, але й поточним ремонтом, а коли в кінці 70-х рр. вдалося отримати новий кузов, то фактично одноосібно перебрав і переставив на нього всі вузли та агрегати, забезпечивши в такий спосіб експедицію на десятиліття таким необхідним транспортом. Особливо показовим щодо високого професіоналізму також може бути випадок, коли за домовленістю І. С. Винокура з С. М. Бібіковим, останнього потрібно було відвезти машиною ГАЗ-69 з Бакоти до Кам'янець-Подільського на аеродром до літака на Київ. «Цілу ніч йшов дощ. Виїхати на підйом по польовій дорозі без увімкнення переднього моста було неможливо. При декількох спробах увімкнути передній міст зламався важіль роздавальної коробки, поїздка зривалась». Лише завдяки кмітливості та винахідливості В. Мегея, якому вдалося виготовити та приєднати додатковий пристрій передній міст, було увімкнено і академіка вчасно доставили на львовище (Мегей 2021).

Без такої самовіддачі був би неможливим ще один напрям експедиційної роботи, пов'язаний з археологічними розвідками. Особливо активно вони проводилися в 70-80-х рр ХХ ст. у межах підготовки зводу пам'яток історії та культури України в Хмельницькій, Чернівецькій, Тернопільській та Вінницькій областях. Окремо обстежувалися території, виділені для прокладання газопроводу Уренгой-Помари-Ужгород та високовольтної ЛЕП в Хмельницькій області. В процесі цих робіт досліднику довелося проїхати, переважно польовими дорогами, тисячі кілометрів, обстежити та описати лише в Хмельницькій області більше двох тисяч відомих на той час пам'яток археології та виявити десятки нових, про що з'явилися окремі публікації (Мегей 1993; 2021; Гуцал, Мегей 1989; 1994; 2000; Мегей, Гуцал 2004; 2006; Гуцал, Мегей, Пажимський, 2006; Гуцал, Могилов 2016; Гуцал, Гуцал 2018; Завальнюк 2021).

Загалом В. Мегей присвятив археології більш як 40 польових сезонів, був учасником понад 50 археологічних експедицій, співпрацював із науковцями Чернівецького і Вінницького університетів, Хмельницьким обласним інститутом удосконалення вчителів, Хмельницьким, Чернівецьким, Тернопільським, Кременецьким, Дунаєвським краєзнавчими музеями, Кам'янець-Подільським історичним музеєм-заповідником, Кам'янець-Подільським історико-архітектурним заповідником (Мегей, Гуцал 2006; Мегей 2021).

Найбільш тісно В. Мегей співпрацював із професором Кам'янець-Подільського університету І. Винокуром. Останній високо цінував його різнобічні здібності (фотографа, кресляра, художника, автомеханіка), тож він був незмінним помічником не лише під час розкопок, але й в процесі подальшого опрацювання зібраних матеріалів, а це загалом впливало на результативність та якість наукової продукції. Така співпраця склалася під час робіт на багатошарових поселеннях в Бакоті, Бернашівці, Великій Слободі, черняхівських пам'ятках в сс. Конилівцях, Міцівцях, Ставищах, скельного храму біля с. Буша тощо (Винокур та ін. 1978; 1979; 1991; Винокур, Мегей 1980; 1988; Мегей, Козак 1987).

В подальшому, крім вертикальних зв'язків учитель – учень, у них склалася багаторічна творча співпраця, результатом якої стали спільні публікації в центральних і регіональних виданнях із різних питань давньої історії та археології починаючи з II тис. до н. е. по II тис. н. е. Зокрема після дослідження курганного могильника епохи бронзи поблизу с. Дорогоща Ізяславського району Хмельницької області з'явилися публікації щодо виявлених поховань, які автори віднесли до тшинецько-комарівського кола старожитностей (XVI–XV ст. до н. е.) (Винокур, Гуцал, Мегей 1987; 1994a; 1994b; 1995; 2003), підсумком стала розгорнута стаття, зроблена на прохання Наукового товариства імені Шевченка (Винокур, Гуцал, Мегей 1998).

На особливу увагу заслуговують праці, присвячені комплексу східнослов'янського ювеліра **кінця V – початку VII ст. н. е.** з Бернашівки, що без перебільшення стали відкриттям століття для слов'яноноруської археології. В знищеній пожежею типовій східнослов'янській напівземлянці,

з пічкою кам'яною й ранньосередньовічною керамікою, «in situ» було виявлено кілька десятків кам'яних ливарних форм та керамічний тигель, якими користувався майстер.

Цікавою є історія відкриття цього комплексу. В той час, коли В. Мегей вибрав місце майбутнього розкопу та розпочав роботи, І. Винокур знаходився в Кам'янці-Подільському. Прокопавши зі студентами два штики, він виявив перший уламок ливарної форми. Увечері в табір повернувся І. Винокур, і знахідку показали йому. Вона, звичайно ж, вразила науковця, але через деякий час розчаровано зауважив: «У Києві за більш ніж столітнє дослідження знайдено декілька подібних формочок, а тут ми маємо лише уламок, і сподіватися на більше навряд чи доведеться». Студенти, які уважно спостерігали за розмовою, сказали, що було б добре і їм знайти хоча б з десяток. На що В. Мегей відповів: «Тону Ізрелевичу три дні тому виповнилося 60 років, тому потрібно відшукати не менше ніж 60 ливарних форм». Наступного дня це побажання цілком здійснилося (Мегей 2010).

Після закінчення сезону одразу в періодичних виданнях Вінницької та Хмельницької областей з'явилися перші замітки про майстерню (Винокур, Мегей, 1990a; 1990b 1990c). Розуміючи важливість цього відкриття, автори намагалися проінформувати про нього науковий світ. Скориставшись запланованими на осінь конференціями, у Кам'янці-Подільському та Чернівцях вони підготували повідомлення, у яких йшлося про обставини знахідки, подавалася загальна характеристика майстерні, описувалися форми тощо (Винокур, Мегей 1990d; 1990e).

Подальша камеральна обробка матеріалів ювелірної майстерні дозволили В. Мегею уточнити остаточну кількість ливарних форм, число яких становило 64. Він з'ясував, що комплекс складала не лише односторонні ливарні форми, але й дво-, трьох- і чотирьохсторонні. Було помічено, що на їх бокових гранях були зроблені відповідні насічки, які майстер використовував для правильного складання форм під час виробництва прикрас, а сліди кіптяви на деяких робочих поверхнях засвідчували використання техніки звичайного литва (відсутність останньої вказувало на лиття за восковою моделлю). Встановлено, що у формах майстер міг виготовляти майже 100 ювелірних прикрас основних типів. Асортимент виробів включав різноманітні підвіски, накладки до поясів тощо. Проте найвизначнішою була форма для виготовлення пальчастих фібул. Матеріали Бернашівської майстерні дали змогу засвідчити високу професійність ювелірів V–VII ст., оскільки майстри виготовляли форми з місцевого мергелю, володіли різноманітними техніками литва, напаявання й кріплення ювелірних прикрас тощо. За короткий час цьому відкриттю було присвячено низку статей (Винокур, Мегей 1990d; 1990e; 1991), зокрема й у фахових виданнях (Винокур, Мегей 1992c).

Починаючи з 90-х рр. дослідники зосередилися на питаннях виникнення окремих літописних міст Руської держави. У 1992–1993 рр. провели розвідкові розкопки на трьох городищах у м. Полонному. Отримані археологічні матеріали допомогли простежити історичну топографію міста та встановити хронологічні межі його існування (XI–XVII ст.), що дало змогу громаді провести ювілейні святкування тисячоріччя міста (Винокур, Мегей 1992a; 1992b; 1993).

Впродовж 12 років В. Мегей був учасником розкопок давньоруського городища в с. Губин Старокостянтинівського району Хмельницької області, якими в 1997–2006 рр. керував І. Винокур, а з 2007 – І. Якубовський. На території пам'ятки досліджено житлово-господарські комплекси, з'ясовано конструктивні особливості фортифікаційних споруд, зібраний різноманітний інвентар, керамічні вироби, прикраси, зразки озброєння та інші побутові речі. На особливу увагу заслуговує скарб ювелірних прикрас, що був знайдений у, здавалося б, стерильному материковому ґрунті, який, на думку одного з колег, уже не потрібно було досліджувати. Саме за наполяганням В. Мегея цей шар все ж таки прокопали, і після виявлення скарбу про цю суперечку вже ніхто не згадував.

Неймовірних зусиль вартував ювіляру задум масштабного фотографування пам'ятки з висоти пташиного лету, який йому вдалося втілити лише після неодноразових перемовин із місцевою владою та за домовленістю з військовиками. Останні надали для цього свій гвинтокрил, як результат – зроблені авторські світлини в подальшому прикрашали не одну публікацію.

Тож археологічні матеріали з Губина дали можливість з'ясувати складні соціально-економічні процеси, які проходили на Болохівській землі у XII–XIII ст. З цього приводу з'явилася низка одноосібних (Мегей 2004a; 2004b) та колективних публікацій (Винокур та ін. 1998; 2001; 2002; 2003a; 2003b; 2004a; 2005; 2006; Винокур, Мегей, Якубовський 2007; Винокур, Мегей 2004), зокрема й монографічне видання (Винокур та ін. 2004b).

Важливе значення мали розвідкові роботи на території Бакотського скельно-печерного монастиря, проведені у вересні 2007 р., активну участь у яких взяв ювіляр. Під час дослідження було

виявлено дві вирубані в скалі ніші та парне поховання. Дослідження дали змогу припустити наявність на південному схилі гори – монастирського кладовища (Мегей, Баженов, 2007), що згодом було підтверджено наступниками (Нечитайло та ін. 2018).

В університеті у В. Мегея склалися особливі стосунки з А. Гуцалом. Їх обопільна пристрасть до археології, спільні відрядження та схожі життєві орієнтири, побудовані на взаємоповазі, щирості й доброзичливості, та тривале сусідське проживання у вишівському гуртожитку сприяли формуванню дружніх і навіть братерських відносин, які у свою чергу невпинно поширювалися й на студентський загал. Як результат – ціла низка відкритих ними пам'яток раннього залізного віку (Мегей 2021).

Починаючи з 1973 р. вони впродовж 9 сезонів розкопували найбільше на Правобережжі городище передскіфського часу (X–VII ст. до н. е.) біля с. Рудківці Новоушицького району Хмельницької області. Під час робіт виявили житлові, господарські та оборонні комплекси, які зазнали руйнувань під час скіфської експансії. У 1987; 1989–1995 рр. дослідження були перенесені на синхронний могильник біля села Бернашівка Могилів-Подільського району Вінницької області (Винокур та ін. 1978; Гуцал, Гуцал 2018; Гуцал, Мегей 2000).

У подальшому їх співпраця продовжилася на курганних могильниках скіфського часу. Першим був розкопаний курган у 1973 р. поблизу с. Редвинці Хмельницького району, який за інвентарем продатовано IV ст. до н. е. Під час недавнього опрацювання матеріалу, саме за інформацією В. Мегея, вдалося з'ясувати важливу конструктивну деталь щодо спорудження насипу кургану із сформованих ґрунтових вальків (Могилов, Гуцал 2023, с. 87, 97). В наступні роки вони продовжили дослідження курганних могильників у Кам'янець-Подільському районі біля сс. Тарасівка (1986) (Гуцал, Мегей 1997), Шутнівці (1996–1999 р) (Гуцал, Гуцал, Мегей 1999), Чабанівка (2000–2001) (Гуцал, Гуцал, Мегей 2000; 2001), Теклівка (2002 р.) (Гуцал та ін. 2003; 2008), Малинівці (2003 р.) (Гуцал та ін. 2004), Колодіївка (2004–2006) (Гуцал та ін. 2005а; 2005b; 2007), в 2007–2008 рр. поблизу сс. Іванківці-Кам'янка-Спасівка Городоцького району (Гуцал та ін. 2009). Загалом досліджено близько 40 насипів, що складають третину з відкритих на сьогодні поховальних комплексів Західно-подільської групи ранньоскіфського часу.

Окремі статті стосувалися ранньоскіфському мечу із Самчиків (Гуцал, Мегей, Пажимський 2006) та синхронним матеріалам із багатопарового поселення у Великій Слобідці (Гуцал, Мегей 2005).

Здобуті археологами матеріали значно розширили уявлення вчених щодо матеріальної і духовної культури племен раннього залізного віку IX–IV ст. до н. е.

Та все ж головною сферою наукових інтересів В. Мегея були пам'ятки рубежу й перших століть нової ери. У цій царині, дослідник працював також із такими відомими археологами, як: В. Баран, Д. Козак, П. Горішній, Г. Смирнова.

У 1980 р. спільно із експедицією інституту археології АН УРСР під керівництвом Д. Козака, а в 1981–1984 рр. з експедицією Кам'янець-Подільського педуніверситету, він провів стаціонарні дослідження на багатопаровому поселенні біля с. Велика Слобідка Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. Серед 64 жител було відкрито залишки 38 наземних і напівземлянкових жител рубежу й перших століть нової ери. Будівлі овальної, прямокутної і підквадратної форми площею близько 15–20 м² орієнтовані своїми стінами або кутами по сторонах світу. Встановлено, що житла будувалися з використанням каркасно-стовпової або зрубної конструкції та обігрівалися за рахунок відкритих вогнищ, глинобитних печей і печей-кам'янок (Мегей 1987). Господарчий інвентар представлений зернотерками, залізними ножами, точильними брусками, глиняними пряслицями, грузилами, голками, зооморфними фігурками, серед прикрас зустрічаються фібули, браслети, та ін. Керамічний комплекс селища Велика Слобідка чітко фіксує історико-етнографічні особливості з елементами зарубенецької, східнопшеворської, гето-фракійської та пізньоскіфської культур. За археологічними матеріалами з'ясовано, що селище пережило у своїй історії два основних хронологічних етапи – від III–II ст. до н. е. до I ст. н. е. і I–II ст. н. е. Важливою знахідкою є гончарна піч, яка засвідчує появу в кінці другого етапу традиції черняхівського гончарного виробництва (Мегей 1985; Мегей, Козак 1987; Винокур, Мегей 1980; Мегей, Якубовський 1994). В узагальнюючій статті автори звернули увагу на те, що історико-етнографічні особливості місцевого населення найкраще відображає керамічний набір, 32% якого становить зарубинецькі, а 28% – поянешти-лукашівські, 30% – пізньоскіфські зразки, що свідчить про місцеві передзарубинецькі традиції IV–III ст. до н. е. Інші 10% кераміки належали до сіроглиняного гончарного

посуду, який відображав формування на місцевому підґрунті в перших століть нової ери керамічного виробництва черняхівської культури. Тож серед знахідок фіксували своєрідний сплав зарубинецьких і гето-фракійських форм посуду з вираженим впливом керамічних традицій IV–III ст. до н. е. (Винокур, Мегей 1989).

Впродовж польових сезонів 1977–1978; 1987; 1989–1995 рр. В. Мегей на багаточаровому селищі I тис. н. е. біля с. Бернашівка дослідив з-поміж 52 різночасових житлово-господарських споруд – 5 жител і 1 господарську споруду рубежу й перших століть нової ери. За конструктивними особливостями будівель та кухонного начиння ці комплекси знайшли аналогії серед подібних пам'яток Середнього Подністров'я у сс. Великій Слобідці, Соколі, Горошевій, Оживо та ін. (Мегей 1995; 1996).

У 70-х рр. дослідник брав участь у розкопках і розвідках на поселеннях рубежу й перших століть нової ери біля сс. Возилів, Бережанка, Курівка, Сокиринці та ін. Під час робіт був знайдений бережанський скарб II–III ст., залишки жител, господарських споруд, кераміка. Вказані археологічні матеріали зафіксовані серед речей слов'янського, кельтського, фракійського й сарматського світу в районах Південно-Східної і Центральної Європи. Крім того, у Возиліві досліджено 9 кремаційних поховань, у яких урнами слугували давньофракійські горщики витягнутих пропорцій із наліпними шишечками. Керамічний комплекс могильника віднесено до старожитностей липицької культури I–III ст. (Мегей 1988а; Винокур, Мегей, 1989; 2003а; 2003b; Гуцал 2013).

В. Мегей упродовж 1977; 1978; 1985; 1987–1988 долучився до експедиції Державного Ермітажу, яка працювала під керівництвом Г. Смирнової біля с. Долиняни Хотинського району Чернівецької області. Тут було зафіксовано 58 поховань рубежу й перших століть нової ери (12 урнових, 3 кенотафи, 40 ямних і 3 зруйнованих). Поховальний інвентар із Долинянського могильника представлений залізними фібулами, середньо- й пізньолатенських типів, бронзовими й залізними браслетами різних варіантів, кільцями, шпильками, підвісками, намистинами, пряслицями, поясними гачками, ножами, бритвами, залізним наконечником списа, бронзовим наконечником стріли, залізним наконечником піхв меча. Хронологічні рамки функціонування Долинянського могильника визначені авторами II – початком I ст. н. е. (Smirnova, Megei, 1995; Смирнова, Мегей 2000).

Загалом багаторічні спостереження за особливостями пам'яток рубежу й перших століть нової ери дозволили науковцю зробити окремі узагальнення про топографію поселень (Мегей 1989а), домобудування (Мегей 1988а), господарство (Мегей 1988 b; 1989b), металургію та металообробку (Мегей 1997а), релігійні вірування населення (Мегей 1997b), що в результаті дало можливість констатувати присутність у Середньому Подністров'ї археологічних культур рубежу й перших століть н. е. зі змішаними морфологічними особливостями характерними пшеворським, гето-фракійським й зарубинецьким пам'яткам (Мегей 1998).

Тож проведені роботи та аналіз археологічного матеріалу з середнього Подністров'я дозволили реконструювати історико-культурний процес, який відбувався в регіоні на рубежі й в перших століттях нової ери і мав безпосередній стосунок до становлення слов'янського етнотипу (Мегей, Гуцал 2004).

Протягом кількох десятиліть В. Мегей разом з археологічною експедицією Кам'янець-Подільського музею-заповідника і Національного історико-архітектурного заповідника проводили дослідження на території Старого міста в Кам'янці-Подільському (Польський ринок 4а-4б, вул. П'ятницька, Зарванська, Вежа на броді, Стара фортеця та ін.) (Гуцал, Мегей 1997; Гуцал, Мегей 2000). З виходом у 2009 р. на пенсію ця робота не припинилася. У 2008–2012 рр. В. Мегей працював у штаті постійної археологічної експедиції «Кам'янець», що діяла при державному підприємстві «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» (директор Б.Строць). За цей час було обстежено сотні ділянок, виділених під приватизацію (Болтанюк, Мегей 2013а; 2013b) та проведено дослідження низки об'єктів в «Старому місті» Кам'янця-Подільського, зокрема Францисканська 10, Вірменський та Польський ринки тощо. Отримані архітектурно-археологічні матеріали дали можливість з'ясувати історичну топографію міста та відповісти на низку питань, пов'язаних з історичним минулим Кам'янця-Подільського (Старенький 2012; Строць, Мегей, Болтанюк 2013; Гуцал, Мегей 20122; Смирнова 2022) (Строць та ін. 2012; Болтанюк, Кулішова, Мегей 2013; Болтанюк, Мегей 2014; 2018; 2021), зокрема, під час дослідження Вірменського бастиону вдалося зафіксувати тисячолітні нашарування, серед яких особливо цікавими виявилися кліті XII–XIII ст., які підтвердили концепцію І. Винокура та М. Петрова щодо заснування міста в киеворуський період.

На сьогодні В. Мегей не втрачає зв'язок з археологічним співтовариством і продовжує долучатися до робіт, які проводяться Кам'янець-Подільською архітектурно-археологічною експедицією під керівництвом П. Нечитайла (Нечитайло та ін. 2022; Болтанюк, Мегей 2014; 2018; 2021), популяризує діяльність колег, з ким доводилося довгий час працювати – І. Винокура (Мегей, 2010), А. Гуцала (Мегей, В. П. 2021), І. Щегельського (Мегей, Щегельська 2000), бере участь в ілюструванні навчальних підручників (Винокур, Телегін 2004; Трубчанинов 2007), та монографій (Нечитайло 2022). Натомість учні не забувають та згадують про вчителя у дописах (Терещук, Машталір, Петрів 2009; Старенький 2013).

У 2013 р. за значний особистий внесок у дослідження історії Кам'янець-Подільського й популяризацію міста на теренах України та за її межами ювіляр був нагороджений грамотою Виконавчого комітету Кам'янець-Подільської ради.

У житті В. Мегея склалися різні складні обставини, що надовго закарбовувалися в свідомості, – дитяча травма й часткова втрата зору, трагічні смерті двох синів, – здавалося б, це могло похитнути і не таких велетів духу, але він знаходив сили й знову повертався в колектив – таким людяним, щирим та неймовірно скромним.

Наразі Валерій Пилипович з дружиною Галиною Олексіївною радіють донькам Вероніці та Людмилі, які пішли по батьковій стежі, і нині працюють вчителями образотворчого мистецтва та допомагають у вихованні онуків Данієля та Ангеліни, учнів ліцею № 8.

Друзі та численні учні бажають Валерію Пилиповичу міцного здоров'я, оптимізму та життєвого благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА

- Болтанюк, П., Кулішова, А., Мегей, В. 2013. Історія розвитку Вірменського Бастіону. *Археологія і фортифікація Середнього Подністрів'я. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції* В: В. С. Травінський (ред.). Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, с. 152-157.
- Болтанюк, П., Мегей, В. 2013а. Археологічні розвідки села Отроків Новоушицького району. *Археологічні студії «Межибіж» науковий щорічник 2*. Хмельницький, с. 58-68.
- Болтанюк, П., Мегей, В. 2013б. Коріатовичі чи Романовичі? *Подлянин*. Кам'янець-Подільський.
- Болтанюк, П., Мегей, В. 2013с. Гончарні кейма з Вірменського бастіону м. Кам'янець-Подільського. *Археологія і фортифікація України*. Зб. мат. III Всеукр. наук.-практ. конф. В: О. О. Заремба (гол.). Кам'янець-Подільський: «Медобори-2006», с. 87-92.
- Болтанюк, П., Мегей, В. 2014. Кам'янець за часів Русі проблеми датування та топографії. *Самоврядування у Кам'янці-Подільському : історія і сучасність: збірник наукових повідомлень за підсудками круглого столу*. Кам'янець-Подільський, с. 5-9.
- Болтанюк, П., Мегей, В. 2018. Давньоруське укріплення в районі Вірменського бастіону міста Кам'янець-Подільського. *Археологія Буковини: Здобутки і перспективи : тези доповідей II наукового семінару*. Чернівці: Технодрук, с. 21-25.
- Болтанюк, П., Мегей, В. 2021. Клейма гончарів з Вірменського бастіону. *Археологія Буковини: Здобутки і перспективи : тези доповідей V Міжнародного наукового семінару*. Чернівці: Технодрук, с. 160-164.
- б.а. 1989. Доброе имя. *Красное знамя*. 29 октября.
- б.а. 2009. Мегей Валерій Пилипович. Архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, ф. 10, оп. 27, спр. 220, арк. 22.
- Винокур, И. С., Гуцал, А. Ф., Журко, А. И., Мегей, В. П., Щегельский, И. И. 1978. Раскопки и разведки на Среднем Днестре. *Археологические открытия 1977 г.* Москва: Наука, с. 306-307.
- Винокур, И. С., Мегей, В. П., Петров, М. Б., Щегельский, И. И. 1979. Исследования Бакотского селища. *Археологические открытия 1978 года*. Москва, с. 312-313.
- Винокур, И. С., Мегей, В. П. 1980. Деякі морфологічні особливості пам'яток рубежу і перших століть нової ери на Середньому Дністрі. *Тези доп. V-ї Подільської іст.-краєзн. конф.* Кам'янець-Подільський, с. 122-124.
- Винокур, И. С., Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П., 1987. Исследование курганов эпохи бронзы в Хмельницкой области в 1985 г. *Археологические открытия*. Москва: Наука, с. 324-325.

- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 1988. Дослідження слов'янського селища Бернашівка на Дністрі. *Тези доп. шостої Вінницької обл. іст.-краєзн. конф.* Вінниця, с. 9-10.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 1989. Об историко-культурной интерпритации памятников Среднего Поднестровья рубежа и первых веков новой эры. *Древние славяне и Киевская Русь*. Киев : Наук. думка, с. 14-23.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 1990а. Житло майстра-ювеліра. *Вінницька Правда*, 9 верес.
- Винокур, І., Мегей, В. 1990б Житло майстра-ювеліра. *Радянський студент*, 29 листоп.
- Винокур, І., Мегей, В. 1990с. Углиб до мистецтва слов'ян. *Прапор Жовтня*, 18 груд.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 1990д. Про ювелірне мистецтво слов'ян Середнього Подністров'я. *Тези доп. респуб. наук. конф.* Чернівці, с. 110-112.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 1990е. Житло майстра-ювеліра. *Тези доповідей VIII Подільська іст.-краєзн. конф. Секція археології. Кам'янець-Подільський*, с. 37-38.
- Винокур, І. С., Альошкін, О. М., Забашта Р. В. 1991. Буша. Історико-краєзнавчі нариси. Хмельницький : Ред.-вид. від.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 1991. Сліди слов'янських ювелірів. *Наука і суспільство*, 4, с. 38-40.
- Винокур, І. С., Мегей, В.П. 1992а. Археологічні дослідження в Полонному. *Археологічні відкриття в Україні*. Київ, с. 33-34.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 1992б. Археологічні дослідження в м. Полонному (1992-1993 рр.). *Полонному 1000 років : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* Полонне, с. 8-21.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 1992 с. Ювелірна майстерня ранньосередньовічних слов'ян. *Археологія*, 3, Київ : Нук. думка, с. 82-95.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 1993. Археологічні дослідження в Полонному. *Археологічні дослідження на Україні 1992 року*. Київ, с. 33-34.
- Винокур, І. С., Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П. 1994а. Нова пам'ятка доби бронзи на Ізяславщині. *Велика Волинь: минуле і сучасне*. Хмельницький ; Ізяслав ; Шепетівка, с. 437-439.
- Винокур, І. С., Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П. 1994б. Доба бронзи на Ізяславщині. *Зоря Надгориння*. Ізяслав, 13 жовтня.
- Винокур, І. С., Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П. 1995. Дорогоща могильник доби бронзи в Погоринні. *Дивокрай : наук.-краєзн. альманах*, 1. Хмельницький, с. 14-18.
- Винокур, І. С., Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П. 1998. Дослідження курганів доби бронзи в селі Дорогощі на Волині. *Записки наукового товариства імені Шевченка. Праці Археологічної комісії*. Львів, 235, с. 433-466.
- Винокур, І. С., Журко, О. І., Мегей, В. П., Якубовський, В. І., 1998. Дослідження літописного Губина. *Археологічні відкриття в Україні 1997-1998 рр.* Київ : Ін-т археології НАН України, с. 63-65.
- Винокур, І. С., Журко, О. І., Мегей, В. П., Якубовський, В. І. 2001. Археологічні дослідження в літописному Губині у 1999-2000 рр. *Археологічні відкриття в Україні в 1999-2000 рр.* Київ, с. 42-43.
- Винокур, І. С., Журко, О. І., Мегей, В. П., Якубовський, В. І. 2002. Дослідження північної площадки літописного Губина. *Археологічні відкриття в Україні в 1999-2000*. Київ : ІА НАНУ, с. 89-90.
- Винокур, І. С., Журко, О. І., Мегей, В. П., Якубовський, В. І. 2003а. Дослідження літописного Губина у 2001-2002 роках. *Археологічні відкриття в Україні, 2001-2002*, с. 272-274.
- Винокур, І. С., Журко, О. І., Мегей, В. П., Якубовський, В. І. 2003б. Речовий скарб із літописного Губина. *Археологія*, 1, Київ : Наукова думка, с. 54-66.
- Винокур, І. С., Гуцал, В. А., Мегей, В. П. 2003. Могильник доби бронзи в Погоринні. *Вісник Нетішинського краєзнавчого музею*. 1. Нетішин, с. 43-58.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 2003а. До археологічної карти Тернопільщини. *Зб. доп. та повідомл. за матер. конф. «Археологія Тернопілля: здобутки, стан, перспективи»*. Тернопіль: Джура, с. 139-147.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 2003б. До археологічної карти Тернопільщини. *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки*, 11., Кам'янець-Подільський: К-ПДПУ, с. 30-36.
- Винокур, І. С., Журко, О. І., Мегей, В. П., Якубовський, В. І. 2004а. Літописний Губин в світлі археологічних досліджень 1997-1999 років. *Болохівщина: земля і люди : матеріали Всеукр. наук. конф. «Велика Волинь»*, 20, Хмельницький ; Стара Синява-Любар, с. 44-49.

- Винокур, І. С., Журко, О. І., Мегей, В. П., Якубовський, В. І. 2004b. Літописний Губин XII–XIII ст. Болохівська земля : за матеріалами археологічних досліджень 1997–2003 років. (До 800-річчя Губина), 1. Хмельницький : Мельник А. А.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П. 2004. Археологічні дослідження літописного Губина. *Хмельниччина. Дивокрай: наук.-краєзн. видання*, 1-2, с. 25-28.
- Винокур, І. С., Телегін, Д. Я. 2004. Археологія України. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан.
- Винокур, І. С., Журко, О. І., Мегей, В. П., Якубовський, В. І. 2005. Археологічні дослідження літописного Губина у 2004 р. *Археологічні дослідження в Україні в 2003–2004 рр.* Київ ; Запоріжжя : Дике поле, с. 86-87.
- Винокур, І. С., Журко, О. І., Мегей, В. П. 2006. Про рештки однієї житлової будівлі з Губинського городища. *Кобудь, Костянтинів, Старокостянтинів : наук. зб. «Велика Волинь».* Праці Житомирського наук.-краєзн. т-ва дослідників Волині : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 800-літтю міста. Старокостянтинів : Мельник А. А., Т. 34, с. 177-189.
- Винокур, І. С., Мегей, В. П., Якубовський, В. І. 2007. Про археологічні роботи 2006 р у північній частині Губинського літописного городища. *Археологічні дослідження в Україні в 2005–2006 рр.* Київ ; Запоріжжя : ІА НАН України, Дике поле, с. 119-125.
- Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П., 1989. Пам'ятки археології Хмельниччини і соціально-економічний фактор. *Тези доповідей наук. конф. «Проблеми екології Поділля».* Кам'янець-Подільський, с. 244-245.
- Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П. 1994. Нові археологічні дослідження на Ізяславщині і Шепетівці. *Велика Волинь: минуле й сучасне: матер. міжн. наук.-краєзн. конф.* Хмельницький; Ізяслав; Шепетівка, с. 428-431.
- Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П. 1994. Давні городища і кургани. *Зоря Надгориння.* Ізяслав. 13 жовтня.
- Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П. 1997. Дослідження курганів скіфського часу біля с. Тарасівка. *Кам'яниччина в контексті історії Поділля: наук. зб.* Кам'янець-Подільський, Т. І, с. 85-88.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П. 1999. Дослідження курганів скіфського часу у Середньому Подністрів'ї. *Археологічні відкриття в Україні 1997–1998 рр.* Київ, с.74-75.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П. 2000. Археологічні розвідки в околицях с. Чабанівка. *Матеріали X Подільської історико-краєзнавчої конференції.* Кам'янець-Подільський: К-ПДПУ, с. 102-106.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П. 2001. Розкопки курганів скіфського часу на Кам'яниччині. *Археологічні відкриття в Україні 1999–2000 рр.,* Київ: Інститут археології АН України, с. 17-18.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилів, О. Д. 2003. Результати досліджень курганів скіфського часу біля с. Теклівки на Кам'яниччині. *Археологічні відкриття в Україні 2001–2002 рр.* Київ: Інститут археології АН України, 2003, с. 90-92.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилів, О. Д. 2004. Розкопки курганів епохи раннього заліза в с. Малинівці на Середньому Дністрі. *Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр.* Київ: Шлях, с. 114-116.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилів, О. Д. 2005а. Кургани ранньоскіфської доби біля села Колодівка на Середньому Дністрі. *Археологічні відкриття в Україні 2003–2004 рр.* Запоріжжя: Дике поле, с 118-119.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилів, О. Д. 2005b. Розкопки курганів ранньоскіфської доби біля села Колодівка у Середньому Подністрів'ї. *Археологічні відкриття в Україні 2004–2005 рр.* Запоріжжя: Дике поле, с. 157-159.
- Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П., Пажимський, О. О. 2006. Ранньоскіфський меч із Самчиків. (Кобудь, Костянтинів, Старокостянтинів). *Науковий збірник «Велика Волинь.* Т. 34. Старокостянтинів: ПП. Мельник А. А, с. 160-163.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилів, О. Д. 2007. Продовження робіт на курганах ранньоскіфського часу біля с. Колодівка. *Археологічні дослідження в Україні 2005–2007 рр.* Київ Запоріжжя: Дике поле, с. 158-160.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилів, О. Д. 2008. Теклівський курганий некрополь. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету. Історичні науки.* Кам'янець-Подільський: К-ПНУ, с. 6-23.

- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилів, О. Д., Баженов, О. Л., Болганюк, П. А. 2009. Дослідження курганів ранньоскіфського часу в районі середньої течії р. Збруч. *Археологічні дослідження в Україні 2006–2007 рр.* Київ: Академперіодика, с. 91-93.
- Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П. 2012. Нові сторінки до історії Кам'янця-Подільського. *Матеріали Всеукраїнської науково-краєзн. конф. «Хмельниччина в контексті історії України».* Хмельницький: ПП Мельник А. А., с. 456-458.
- Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А. 2018. Археологічна експедиція та лабораторія археології історичного факультету Кам'янець-Подільського нац. унів. ім. І. Огієнка. *Освіта, наука і культура на Поділлі: Зб. наук. праць.* Т. 25, Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», с. 621-645.
- Гуцал, В. А., Мегей, В. П. 1997. Гончарна піч XVII ст. у м. Кам'янці-Подільському. *Хмельниччина: роки становлення та поступу.* Хмельницький: Доля, с. 229-234.
- Гуцал, В. А., Мегей, В. П. 2000. Дослідження археологічної експедиції Кам'янець-Подільського педагогічного університету (1963–1999). *Давня і середньовічна історія України: історико-археологічний збірник на пошану Іона Винокура.* Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т, інформ.-вид. центр., с. 1532.
- Гуцал, В. А., Мегей, В. П. 2000. Коса-горбуша з с. Городиська. *Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій: зб. наук.-краєзн. праць, 2,* Київ; Дунаївці; Кам'янець-Подільський, с. 79-83.
- Гуцал, В. А., Мегей, В. П. 2005. Поховання ранньоскіфського часу на багат шаровому поселенні Велика Слобідка. *Наук. праці Кам'янець-Подільського держ. унів.: іст. науки: На пошану академіка І. С. Винокура Т.14, В.: Смолій В. А. (гол.).* Кам'янець-Подільський: Оіюм, с. 67-75.
- Гуцал, В. А. 2013. Вивчення І. С. Винокуром пам'яток рубежу та перших століть н. е. *Наук. праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Іст. науки.* Т. 23, Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, с. 171-178.
- Гуцал, В. А., Могилів, О. Д. 2016. Анатолій Федорович Гуцал (до 70-річчя від дні народження та 50 річчя в археології). *Освіта, наука і культура на Поділлі. Зб. наук. праць.* Т. 23. Кам'янець-Подільський: Оіюм, с. 443-460.
- Гуцал, В. А. 2019. Професор І. Винокур у науково-освітньому і громадському житті України (1948–2006 рр.). Дисертація к. і. н. Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка.
- Завальнюк, О. 2021. Анатолій Федорович Гуцал (1946-2021): самовіддане служіння науці, вищій школі та Україні (до біографії відомого подільського археолога, вченого, краєзнавця, патріота. *Археологія і фортифікація України. Зб. мат. XI Між. наук.-практ. конф.* В: О. О. Заремба (гол.). Кам'янець-Подільський: ФОП Буйницький О. А., с. 18-23.
- Мегей, В. П. 1985. Селище Велика Слобідка на Середньому Дністрі. *Тези доповідей VI Подільської історико-краєзн. конф. (секція арх.).* Кам'янець-Подільський, с. 31-32.
- Мегей, В. П. 1987. Житлові споруди селища рубежу і перших століть н.е. у Великій Слобідці на Середньому Дністрі. *Тези доповідей VII Подільської історико-краєзн. конф. (секція арх.).* Кам'янець-Подільський, с. 53-57.
- Мегей, В. П., Козак, Д. Н., 1987. Слов'янське поселення Слобідка I на Середньому Дністрі. *Археологія, 59.* Київ, с. 60-67.
- Мегей, В. П. 1988а. Житлові споруди рубежу і перших століть нової ери на Середньому Дністрі. *Тези доповідей науково-краєзн. конф. Проблеми економічної географії Поділля.* Кам'янець-Подільський, с. 177-178.
- Мегей, В. Ф. 1988b. Исследование славянского селища Бернашовка на Днестре. *Тезисы наук.-краевед. конф. Винница,* с. 72-73.
- Мегей, В. П. 1989а. Топографія поселень рубежу і перших століть нової ери на Середньому Подністров'ї. *Тези доповідей VIII Подільської історико-краєзн. конф.* Вінниця, с. 17.
- Мегей, В. П. 1989b. Господарство на Середньому Дністрі на рубежі та в першій половині I тис. н.е. *Тези доповідей VII Вінницької історико-краєзн. конф.* Вінниця, с. 15-16.
- Мегей, В. П. 1993. Розвідкові роботи в Дунаєвському районі. *Тези доп. респ. наук. конф. «Дунаївці: їх роль і місце в історії Поділля».* Дунаївці, с. 21-22.
- Мегей, В. П., Якубовський, В. І. 1994. Слов'янське поселення біля с. Велика Слобідка на Середньому Дністрі. *Тези доп. Міжнар. історико-археолог. семінару «Населення Прутсько-Дністровського*

межиріччя та суміжних територій в II половині першого на початку другого тисячоліть н.е.». Чернівці : Рута, с. 17-18.

- Мегей, В. П. 1995. Про домобудування на Бернашівському поселенні у Середньому Подністрів'ї. *Матеріали ІХ-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський*, с. 117-119.
- Мегей, В. П. 1996. Деякі підсумки досліджень поселення біля с. Бернашівка на Середньому Дністрі. *Матеріали І Могилів-Подільської краєзнавчої конференції. Могилів-Подільський*, с. 24-26.
- Мегей, В. П. 1997а. Металургія та металообробка в населення Середнього Подністрів'я рубежі і перших століть н е. *Academia na pošanu Leonida Antonovicha Kovalenka, I. Кам'янець-Подільський*, с. 57-62.
- Мегей, В. П. 1997б. Первісно-релігійні вірування і світогляд у системі духовної культури людини. *Наукові праці державного педагогічного університету (історичні науки). Т. 1. Кам'янець-Подільський*, с. 212-219.
- Мегей, В. Ф. 1998. Морфологические особенности памятников рубежа и первых веков новой эр Среднего Поднепровья. *Международна нуч. конф. посвященная 100-летию со дня рождения М. И. Артамонова. Санкт-Петербург*, с. 125-127.
- Мегей, В. П., Щегельська, Л. І. 2000. Дослідження техніки гончарного виробництва Середнього Подністрів'я в працях Щегельського І. І. *Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій: зб. наук.-краєзн. праць. 2, Київ; Дунаївці; Кам'янець-Подільський*, с. 68-71.
- Мегей, В. П. 2004а. Дослідження літописного Губина у 2000–2004 роках. *Матеріали ХІ Подільської історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський*, с. 134-138.
- Мегей, В. П. 2004б. Керамічний комплекс Губинського городища *Літописний Губин у контексті історії Болохівської землі (ХІІ–ХІІІ ст.): матер. всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 800-річчю м. Губина. Хмельницький: Мельник А.А.*, с. 129-136.
- Мегей, В. П., Гуцал, В. А. 2004. Пам'ятки рубежу і перших століть нової ери.. *Кліо. історичний факультет. 23. Кам'янець-Подільський, листопад-грудень*.
- Мегей, В. П., Гуцал, А. Ф., 2006. Слідами древніх культур: Дослідження археологічної експедиції Кам'янець-Подільського університету (1963–2006 рр.). *Студентський меридіан 20 вересня*.
- Мегей, В. П., Баженов, О. Л. 2007. Про перспективи дослідження Бакотського монастиря. *Матеріали ХІІ Подільської історико-краєзнавчої конференції. Т. І. Кам'янець-Подільський: Оіюм*, с. 210-214.
- Мегей, В. П. 2010. І. С. Винокур і археологічна експедиція історичного факультету. *Іон Винокур: подвижництво в освіті і науці. Дослідження. Спогади. Документи. Бібліографія / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка, Каф. історії народів Росії і спец. іст. дисциплін / уклад.: О. М. Завальнюк, В. С. Прокопчук, О. Б. Комарніцький. Кам'янець-Подільський : Аксіома, с. 72-77.*
- Мегей, В. 2021. Анатолій Федорович Гуцал і археологічна експедиція історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (окремі сторінки співпраці). *Археологія і фортифікація України. Зб. мат. ХІ Між. наук.-практ. конф. В: О. О. Заремба (гол.). Кам'янець-Подільський: ФОП Буйницький О. А.*, с. 26-33.
- Могилів, О. Д., Гуцал, В. А. 2023. Редвинці – вершницький поховально-поминальний комплекс скіфського часу на Північному Поділлі *Arheologia*, с. 86-110.
- Нечитайло, П., Долженко, Ю., Старенький, І., Болтанюк, П., Горбняк, Т. 2018. Поховання другої половини ХІІ – першої половини ХІІІ століття поблизу Бакотського печерного монастиря. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 22*, с. 256-277.
- Нечитайло, П., Тимчук, Д., Омельченко, О., Корвін-Піотровський, А., Бобровський, Т., Бардецький, А., Голуб, В., Мегей, В. 2022. Дослідження в Полонному в 2021 р. та знахідка свинцевої грамоти ХІІ ст. *Археологічні дослідження в Україні. с. 294-303.*
- Нечитайло, П. 2022. Османська кав'ярня в Кам'янці-Подільському. Київ Кам'янець-Подільський: Т 1.
- Терещук, К., Машталір, А., Петрів, А. 2009. Наш ювіляр Мегей Валерій Пилипович. *Студентський меридіан. 6 берез.*

- Смирнова, Г. И., Мегей, В. П. 2000. Могильник типа Поянешты-Лукашевка у с. Долиняны. STRATUM PLUS. Культурная антропология, археология. Время великих миграций. СПб; Кишинев; Одесса; Бухарест, 4, с. 156-172.
- Смірнова, С. 2022. Археологічні дослідження м. Кам'янця-Подільського від 2001 до 2021 років. *Археологія і фортифікація України. Збірник матеріалів. XI Всеукраїнської наукової конференції. Кам'янець-Подільський*, с. 217-229.
- Старенький, І. О. 2012. Археологи розкривають історію Кам'янця, етнологи душу Дунаєвеччини. *Ключ*, 23, 6 лип.
- Строценъ, Б. С., Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Болтанюк, П. А. 2012. Дослідження м. Кам'янця-Подільського. *Археологічні дослідження в Україні 2012 рр.* Київ-Луцьк, с. 354-355.
- Строценъ, Б. С., Мегей, В. П., Болтанюк, П. А. 2013. Археологічні дослідження Кам'янця-Подільського 2013 р. *Археологічні дослідження в Україні*, с. 237-238.
- Старенький, І. О. 2013. Валерій Пилипович Мегей: археолог, Людина. *Археологічні студії «Межибіж» : наук. щорічник, 1'2012.* Хмельницький : ІРД, с. 129-137.
- Трубчанінов, С. В. 2007. Країна замків і фортець (Видання друге доповнене і перероблене). Кам'янець-Подільський : Оіум.
- Smirnova, G. I., Megei, V. P. 1995. Nekropola plan de zir poienesti-lukasevka deka Dolinjnu. *Snudii siceretari de isoric veche si arheologie*, T 46, p. 133-159.

Vitaliy Hutsal,
Ph. D, Associate Professor of the Department of Archaeology,
Special Historical and Legal Disciplines
of the Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University

A WORD ABOUT A READER, COLLEAGUE, FRIEND (UNTIL 75 YEARS OLD VALERIIA PYLYPOVYCHA MEHEIA)

The article focuses on the study of the life path of the Podil archaeologist, historian, local historian, dedicated scientist, tireless teacher and just a wonderful person Valery Pylypovich Mehei. The main research projects on the study of Transnistrian antiquities in which he participated are named. The significant contribution of the researcher to the formation and development of the archaeological expeditions of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University.

Keywords: V. Mehei, archeology, research, monument.

Фото 1. Миколаїв 1973 р. Під час змагань першості України серед педагогічних вишів (не фізкультурних факультетів) із легкої атлетики. Висота 175 см взята В. Мегеєм, який в особистому заліку посів II місце.

Фото 2. Легкоатлети з Бердичева та Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Стоять справа на ліво (?), В. Мегей, Овчаренко, Гладченко, В. Жабенко, Лонський (?), І. Одovійчук, сидять Ахметов, Мисько

Фото 3. Рудківці 1974 р. В. Мегей біля експедиційної машини.

Фото 4. Рудківці, 1974 р. В. Мегей проводить роботи з металошукачем, сидять А. Гуцал, І. Винокур

Фото 5. Запорізька область, с. Гюнівка 1976 р.
В. Мегей (в центрі) з учнями під час відвідин розкопок скіфського кургану

Фото 6. В. Мегей на полюванні, 1978 р.

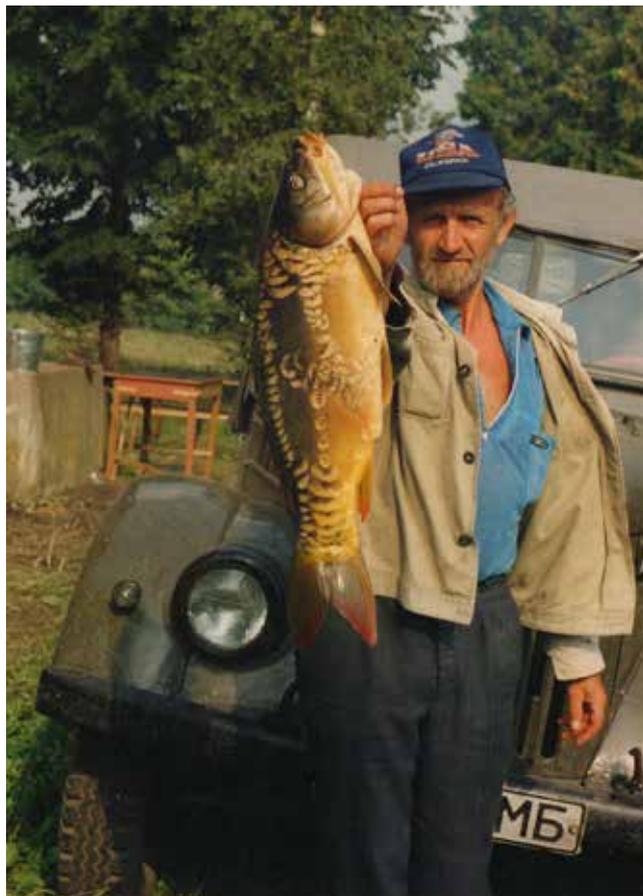

Фото 7. В. Мегей після риболовлі.
с. Теклівка, 2002 р.

Фото 8. В. Мегей з дружиною Галиною Олексіївною с. Колодіївка 2005 р.